

Van het bestuur

Wim Rozema, secretaris

Pluustergoud nummer 24, editie december 2006, is met goed gevolg en naar volle tevredenheid van de redactie van de drukpersen gerold. Alweer een half jaar verder sinds we druk in de weer waren met het drukklaar maken van de juni-editie. Naast de vaste rubrieken ook deze keer weer een aantal artikelen van diverse auteurs. Een felicitatie voor één onzer vaste medewerkers, Kees Visscher: hij ontving onlangs de Wessel Gansfortprijs. Waarde lezer, laat u, na het lezen van deze Pluustergoud, eens inspireren en lever een bijdrage aan één van de volgende edities. Een bijdrage leveren hoeft niet alleen te bestaan uit het aanleveren van teksten, ook eigen historisch fotomateriaal of ideeën voor te behandelen onderwerpen zijn welkom!

(histverhosap@gmail.com) Onze Historische Vereniging ging het afgelopen half jaar de gemeente Hoogezand-Sappemeer door: lezingen werden gehouden te Westerbroek en Kropswolde. Ook tijdens de Open Monumentendag waren we van de partij. Dat geschiedkundige zaken soms heel dichtbij kunnen komen bleek mij in oktober jl. tijdens een bezoek aan de studiezaal van het Cascadegebouw in Groningen, op de “Dag van de Groninger Geschiedenis”. Tussen de vele zich presenterende instanties werd mijn oog getrokken naar een verzameling van regionale Duitse uitgaven. Al snuisterend kwam ik terecht bij twee lijvige delen van het Stadtarchiv Oldenburg: “Bestand des Polizei – und Ordnungsamtes, Bestand 262 – IG”. In beide boeken werd een opsomming gegeven van de namen en verdere persoonsgegevens van buitenlandse dwangarbeiders, die voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog in de regio Oldenburg waren tewerkgesteld. Mij de verhalen van vroeger, thuis, herinnerend, begon ik nieuwsgierig te bladeren. Na kort zoeken, alle namen waren pünktlich op alfabet geregistreerd, stuitte ik op de naam en de verdere geregistreerde gegevens van wijlen mijn vader. Zo’n bezoek krijgt dan een diepere lading.

Beste lezers van Pluustergoud,

Ik wens u een aantal genoeglijke uurtjes met het lezen van Pluustergoud.

En wellicht gaat ook u, al lezend, even weer in gedachten terug...

Namens bestuur en redactie wens ik u goede feestdagen en voor 2007 alle goeds!

Meer illustraties...

Okkie Smit

Het jaar 2006 is al weer bijna ten einde als u dit nummer van Pluustergoud leest. Opnieuw hebben collega-redacteur Frens Jonker en ik weer heel wat uurtjes in de voorbereidingen gestoken. We hopen dat de inhoud u tot tevredenheid stemt. Misschien is het u al opgevallen dat er in dit nummer meer foto's staan dan tot nu toe gebruikelijk was in Pluustergoud. Wij als redactie zijn van mening dat foto's vaak de artikelen versterken en ook dikwijls een welkome aanvulling op het geschrevene vormen. Doch we hebben ook de ervaring dat het soms erg lastig en tijdrovend is om aan goed illustratiemateriaal te komen. Desalniettemin hebben we besloten voortaan, waar dat mogelijk is, meer foto's op te nemen. We hopen u er een plezier mee te doen. Echter in dit verband moet we zeker ook twee leden noemen die ons hierbij van dienst zijn: de heer Kees Bakema, beschikt over een geweldig (foto)archief van onze regio en hij heeft te kennen gegeven dat we als Historische Vereniging daar gepast gebruik van mogen maken! Ook de heer Wim Visser heeft onlangs spontaan laten weten ons graag te willen helpen met het maken van (digitale) foto's voor Pluustergoud en bovendien graag bereid te zijn om foto's en ander illustratiemateriaal voor ons te willen scannen. Voor beiden geldt dat wij hen zeer erkentelijk zijn. En u als lezer kunt vanaf nu de resultaten van onze samenwerking zien.

In dit nummer treft u ook deel 2 aan van de serie "Straatnamen vernoemd naar burgers uit de gemeenten Hoogezeand en Sappemeer, die vielen tijdens de Tweede Wereldoorlog" van de hand van onze oud-voorzitter, "meester" Klaas Gerrit Bos. De tekst hiervan, evenals van deel 3 (verschijnt in het juni nummer van 2007), was reeds in ons bezit voor het overlijden van de schrijver. Zie elders in dit nummer het in memoriam van vice-voorzitter Maarten Rietveldt...

Helaas kwamen twee andere artikelen die we voorzien hadden voor dit nummer te vervallen als gevolg van ziekenhuisopname en langdurige ziekte van degenen die ons van informatie zouden voorzien. Typerend voor het feit dat veel van onze leden inmiddels de leeftijd der zeer sterken hebben bereikt. We hopen binnenkort alsnog de informatie uit hun mond te mogen optekenen zodat in een volgend nummer alsnog kunt lezen over de historie van Hotel Struvé en (verdwenen) oude ambachten, specifiek voor onze regio. Nieuw en terug van weggeweest is ook de puzzel. In het verleden heeft ons lid de heer Spa enkele keren een puzzel gemaakt voor Pluustergoud. En kennelijk vielen die bij de lezers goed in de smaak, want er bereikten ons verzoeken om weer een puzzel op te nemen.

Zo ziet u maar: een seintje naar één van de redactieleden kan mede de inhoud van uw blad bepalen... Dus schroomt niet en laat het ons weten als u wensen heeft of als u wilt reageren op de inhoud van Pluustergoud.

TER HERINNERING AAN KLAAS GERRIT BOS

eerste voorzitter van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer en Omstreken

Maarten M. Rietveldt

Op 15 november jl. overleed Klaas Bos op 78-jarige leeftijd. Hoewel hij vanaf maart van dit jaar wist, dat hij ongeneeslijk ziek was en het einde van het leven onherroepelijk en snel dichterbij kwam, is hij vredig in zijn slaap overleden. Ook bij dit naderend einde koos hij bewust voor kwaliteit van leven. Geen chemokuur om het leven te rekken met alle bijwerkingen die daarbij horen, maar nog volop van het leven genietend zolang als mogelijk was. Zoals hijzelf zei “ik heb een rijk leven gehad”.

Van dat rijke leven van deze markante Hoogezandster (uit Harkstede) heeft ook de Historische Vereniging mogen meegenieten. Op 26 oktober 1992 wordt in Hoogezand-Sappemeer de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer en Omstreken opgericht. Klaas Bos behoort tot de kerngroepleden, die de oprichting heeft voorbereid

en wordt gekozen tot eerste voorzitter. Tot oktober 1999 heeft hij op bezielende wijze leiding gegeven aan de Historische Vereniging; hij heeft de vereniging “groot gemaakt”, van 52 leden in 1992 tot 180 leden in 1999. Toen werd bij hem prostaatkanker geconstateerd, dat gelukkig door medicatie goed “in de hand kon worden gehouden”. Maar hij vond, dat hij rustiger aan moest doen.

Het zou te ver voeren om in dit “in memoriam” een opsomming te geven van datgene wat Klaas Bos voor de Historische Vereniging heeft betekend. Hoe hij zich heeft ingezet voor de totstandkoming van het boek “Borgen en Hofsteden in Hoogezand-Sappemeer”, de tentoonstelling “Hoogezand-Sappemeer in de voorbije eeuw”, het ledenblad “Pluustergoud”, waarin hij zelf regelmatig schreef, het Joods monument bij het station Hoogezand en natuurlijk de restauratie van de Joodse begraafplaats in Foxhol. Het Joodse bevolkingsdeel, dat hem zo na aan het hart lag. En vooral het leed van de joden in de Tweede Wereldoorlog, die hij als jonge jongen had meegemaakt, maar hem altijd zo zeer heeft beziggehouden, getuige het prachtige boek “Hoogezand-Sappemeer tijdens de Tweede Wereldoorlog”, dat hij samen met zijn zoon Jaap schreef (en “De gemeente Slochteren tijdens de Tweede Wereldoorlog 1940-1945” in 1998). En de Tine Clevering-Meijer-prijs, die hij in 1994 kreeg. En zijn deelname aan het Comité 50 jaar Bevrijding van

Hoogezand-Sappemeer, waarin ik samen met hem de herdenkingskrant mocht samenstellen. En zijn lezingen over tal van zaken, maar vooral weer over die Tweede Wereldoorlog. Die prachtige lezingen, waarin zich de ware meester toonde, de onderwijzer in hart en nieren. Het contact, dat hij met zijn publiek opbouwde, het publiek dat aan zijn lippen hing.

We zullen het allemaal moeten missen, maar we zullen het ons wel herinneren. En natuurlijk de mens Bos zullen wij missen. Maar we zullen met zoveel genoegen terugdenken aan die momenten met hem. Zijn warme belangstelling en “zullen we samen een sigaartje roken?”

Ik ben blij hem gekend te hebben en met mij velen.

Maar ik kan hem niet beter typeren dan zijn achtjarige jongste kleindochter Dorien Rozema deed bij zijn crematie. Zij deed dat met een “elfje” (elf woorden) voor opa:

Opa
Sigaren roken
Aardig voor iedereen
Wit haar, grote oren
Lief

De Joodse begraafplaats, Knijpslaan 45 te Kolham

Vrijwilligersproject van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer eo.

Ineke Visser

Ook de afgelopen zomer zijn we met een aantal enthousiaste vrijwilligers weer bezig geweest met het zichtbaar maken van de namen op de grafstenen. Een aantal grafstenen staan er al van vlak na de aanleg van de begraafplaats. Elf graftekens dateren zelfs van voor 1872!

Hoe is het zo gekomen dat de Joodse gemeenschap van Hoogezand-Sappemeer hier aan de Knijpslaan een begraafplaats ging inrichten? Dat is niet zonder slag of stoot gegaan. In de eerst decennia van haar bestaan beschikte de joodse gemeenschap in Hoogezand-Sappemeer niet over een eigen begraafplaats. De overledenen werden naar Joodse begraafplaatsen in de omgeving gebracht. Dit was een relatief grote afstand en het kerkbestuur probeerde dan ook herhaaldelijk een eigen begraafplaats op te richten. Zo werd in 1818 een verzoek aan Gedeputeerde Staten van Groningen, om achter de synagoge een begraafplaats aan te leggen, afgewezen. De Joodse gemeente werd als te armlastig beschouwd om op die plek een begraafplaats in te richten.

In 1837 kocht het kerkbestuur een stuk grond bij de Kalkwijk voor de aanleg van een Joodse begraafplaats, maar kreeg wederom geen toestemming. In datzelfde jaar werd een stuk land gekocht van Kornelis Kornelisz Hartenhof uit Kolham. Deze grond lag aan de Knijpslaan, een weg die deels bij Hoogezand en deels bij Slochteren hoorde. Laatstgenoemde gemeente verleende wel de felbegeerde vergunning om een begraafplaats aan te leggen.

Lijkenhuisje

Na de grote cholera-epidemie in 1869, kwam er een nieuwe Wet op de Lijkbezorging. Op alle begraafplaatsen moest een lijkenhuisje gezet worden. Het geld daarvoor werd bij elkaar gehaald en vijf jaar later had ook de Joodse begraafplaats in Kolham een lijkenhuisje. Rond 1930 is dit huisje bouwvallig geraakt. Wellicht is de steen, die nu aan het begin van de begraafplaats ligt, destijds in het lijken- of reinigingshuisje gemetseld. De tekst luidt:

“Klein en groot zijn daar gelijk, een slaaf is vrij van zijn heer”.

Vernielingen van een aantal graven

Van de oorspronkelijke 194 graven zijn nog 129 zerken aanwezig en daar hebben we het afgelopen jaar weer een groot gedeelte van opgeknapt. Al acht jaar lang, zijn wij er als vrijwilligers elke woensdagavond van 18.00 uur tot 21.00 uur met veel plezier aan het werk. Maar dit jaar waren we ook verbijsterd en verdrietig. Op 19 juni constateerden

we dat er een drietal graven waren stukgeslagen en van één graf was zelfs de marmeren naamplaat meegenomen. Sophie heeft de naam van Sarah Slager weer op de steen geschilderd. We hebben aangifte gedaan bij de politie en de heer Jacques Gans, consulent joodse begraafplaatsen (alle Joodse begraafplaatsen in Nederland zijn van het Nederlands -Israëlitisch Kerkgenootschap).

Ook zijn er dit jaar 44 kruiwagens met zand gestort door Wicher rond de graven.

Oproep voor extra handen

Volgend jaar heeft een aantal hekken weer een verfje nodig en moeten er nog wat graven met zand worden opgehoogd en natuurlijk gaan we door met het zichtbaar maken van de namen op de graven. Ook als U graag onkruid wil gaan wieden rond de graven bent U van harte welkom (zelf een schoffel meenemen).

Dit willen we gaan doen op 9 en 10 mei en 30 en 31 mei van 18.00 uur tot 21.00 uur (bij regen gaat het niet door). Wilt u zelf drinken en als U wilt schilderen, een krukje meenemen? Verf en andere schilder-benodigdheden zijn aanwezig. De vrijwilligers Wicher, Jack, Sophie, Nettie, Janneke en Ineke rekenen op een paar extra handen volgend jaar.

Bronvermelding

De Joodse gemeenschappen in Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Noord- en Zuidbroek en omliggende dorpen 1724-1950.

E.P. Boon

J.J.M. Lettinck

“KIEK”

Wim Rozema

In onze rubriek Kiek laten wij eigengemaakt fotomateriaal zien van onze leden. De foto's tonen beelden van verdwenen objecten uit onze gemeente. Het unieke van dit fotomateriaal is, dat het niet terug te vinden is in gepubliceerde fotoboeken.

**“TOT HAREN AANLEG WERD BESLOTEN,
GETEEKEND DOOR DES KONINGS HAND,
EN ONS GEWEST, LANG AFGESLOTEN,
STAAT NU MET 'T RIJK IN SCHOON VERBAND”.**

Uw secretaris toog in 1989, gewapend met camera, naar het station Hoogezand-Sappemeer en maakte aldaar, daags voor de start van de sloop van het karakteristieke stationsgebouw, de volgende opnames.

Het stationsgebouw, de vernieuwde uitvoering van het type derde klas, middenrisaliet met afgeschuinde hoeken, gelegen aan de lijn Harlingen-Leeuwarden-Groningen-Nieuweschans (lengte 96 km), werd in 1868 geopend en door de slopershamer geveld in 1989. De sloop stuitte toentertijd op veel verzet vanuit de bevolking, vanwege het monumentale karakter van het pand.

Dat de aanleg van het spoor langs Hoogezand-Sappemeer in de negentiende eeuw niet gladjes tot stand kwam, blijkt uit een gedicht uit 1875. Ons lid, mevr. N.C. Krijgh-Wubbeling te Hoogezand, stelde ons een gedichtenbundel ter hand van de oom van haar grootvader, de heer Jan N. Spiekman.

De discussie en de ellende, waarvan in dit gedicht sprake is, doet denken aan het geharrewar over de hogesnelheidstrein ten tijde van de eenentwintigste eeuw!

Heeft u ook eigen fotomateriaal in een album of schoenendoos van verdwenen objecten of gebeurtenissen uit onze gemeente en wilt u een bijdrage leveren aan onze KieK, meldt u dan bij het secretariaat: 0598394512 (na 19.00 uur) of histverhosap@gmail.com

De spoorlijn Groningen-Winschoten voor het publiek open- gesteld den 1 mei 1868

Auteur: J.N. Spiekman
Hoogezand, 1875

Toch eens gereed! Wilt U verblijden
Bewoners van het barre Noord!
Deez' dag met hart en mond belijden,
Dat Gij tot Neerlandsch volk behoort.

De spoorweg, waarvan men in 't Zuiden,
Reeds jaren heeft geprofiteerd;
En – wie zou 't U ten kwade duiden
Reeds jaren door U is begeerd.

Daar ligt hij nu, langs dorp en zoomen,
Van Gruno's wal, voltooid, gereed,
Tot daar, waar Adolfs bloed moest stroomen
Toen hij voor Neerlandsch vrijheid streed!

Na veel discussie en ellende,
In d' hofstad, omtrent deze lijn;
Begreep men toch terecht in 't ende
Dat Gruno's Neerlandsch zoonen zijn!

Tot haren aanleg werd besloten,
Geteekend door des Konings hand,
En ons gewest, lang afgesloten,
Staat nu met 't Rijk in schoon verband.

't Is waar, men hoorde dikwijls klagen:
Wat gaat dat werk den kreeftengang;
Mismoedig aan den wachten vragen
Wat is er van den nacht. – ? hoe lang?

Terwijl daar boven in den lande
Bij 't werk, zich spoed aan krachten paart,
En hier, 's lands voeteneind ten schande!
Men zoveel mogelijk die bespaart.

Maar trouwens werd door deze klachten,
Beperkte kennis aangeduid;
Men kan, gelijk geen vrucht verwachten
Van 't ruwe Noord en 't zoele Zuid!

Dat elk van ons, gewestgenooten,
Deez' dag vol vreugd en blijdschap vier!
De spoorwagons, zij zijn ontsloten,
Ontsloten, eindelijk ook hier.

Komt allen, komt Gij ingezet
Van dit ons dierbaar Groon'gerland;
Wij zullen feest te vieren weten,
Geen hulp beidt ons van Hooger hand.

Dat elk het zijne bij ga dragen,
En toon, dat deez gebeurtenis;
Zoo zeldzaam in zijn levensdagen,
Hem gansch niet onverschillig is!

Zeg hen, die eeuwig vergelijken,
En altijd reek'nen naar zich heen;
Dat het bijzondere moet wijken,
Voor het belang van 't algemeen!

'k Geloof, dat velen bij hun gissen
En schreeuwen over scha en schand,
Daarvoor de rechte gronden missen,
't Welk hen zal blijken, naderhand.

Welaan! de driekleur uitgestoken,
Uit hoofdgebouw en huis en kluis,
Het woord: 'zoo verre' is verbroken,
Ook Groon'gen is in Holland t'huis!

En weldra – mocht die dag haast komen
Zal men niet slechts door 't vaderland,
Maar over grens en scheiding stoomen,
En reiken elk den broederhand.

De broederhand! En dan den zegen
Wie is er die hem overziet,
Die dan noodwendig wordt verkregen,
Op elk terrein en elk gebied.

Of zou, door op elkaar te werken,
Dan mogelijk, door 't vrij verkeer;
Geen industrie en handel sterken
En kunst verbreiden, meer en meer?

Het eene volk, niet 't andere leeren
Door meer en zedelijk overwicht,
Hoe het, door zelf zich te bekeeren;
Het best begrijpt zijn menschenplicht?

Mij dunkt, dat zijn schoone vruchten,
Die afgeworpen door het spoor,
De menschheid eens, in plaats van
zuchten,
Zal juichen doen, de wereld door!

ARMENZORG

Frens Jonker

Armoede is er altijd geweest in de wereld. Ook in Nederland, ook in Hoogezand-Sappemeer.

De vele “armenhuizen” zijn nog een blijvend aandenken. Onlangs hield de heer J. Battjes een inleiding voor onze vereniging over het voormalige Armenhuis in Westerbroek. In zijn betoog kwamen de bewoners niet aan de orde. Het ging over het gebouw. De bewoners bleven anoniem. De familie Westerdiep heeft over de bewoners onderzoek gedaan. Het bestaan van Voedselbanken, ook in onze gemeente bewijst, dat “armenzorg” nog steeds nodig blijkt te zijn.

In ieder geval bracht mij dit alles op het idee de armenzorg in de laatste paar honderd jaar nader onder de loep te nemen.

Het eerste deel van mijn artikel geeft een algemeen beeld van de armoede in ons land tot 1854. In het tweede deel krijgt de armenzorg in de gemeente Hoogezand-Sappemeer ruimschoots aandacht.

a. de situatie in Nederland in de Franse tijd

In mijn verhaal is iemand arm, wanneer hij/zij leeft beneden het biologisch minimum, dat wil zeggen dat men te weinig voedsel en kleding alsmede een zodanig slechte behuizing heeft, dat een minimaal gezond leven niet mogelijk is.¹

In 1795 begint voor ons land de “Franse tijd”; onze stadhouder Willem V was gevlucht, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestond niet meer. Tot 1814 heeft de Franse tijd geduurd, onderverdeeld: de Bataafse Republiek 1795-1806, het koninkrijk Holland, (onder koning Lodewijk Napoleon “de Lamme”) en de Inlijving van 1810-1813.

Op velerlei gebied werden er vernieuwingen ingevoerd, ook op het gebied van de armenzorg. In de grondwet van 1798 werd aandacht besteed aan het probleem armoede: “Werkverschaffing, onderstand aan minvermogenden en wering van de bedelarij” stonden op het programma.² Het was voor het eerst dat armenzorg een staatszaak werd.

In de praktijk kwam er van de nieuwe maatregelen niet al te veel terecht, maar de goede wil was er wel.

Die aandacht was echter wel hard nodig, want de armoede gedurende de Franse tijd was groot. Onze economie leed onder de vele oorlogen en de werkloosheid nam toe.

In een stad als Amsterdam leed zo ongeveer de helft van de bevolking armoede.³

De armenzorg bleef dus, zoals die al sinds eeuwen, bestaat uit bedeling, gedeeltelijk in geld, gedeeltelijk in natura. Die bedeling werd verschaft door de diaconieën of burgerlijke armenbesturen.

Nieuw in die tijd was wel de uitdeling van de zo genaamde “Rumfordse soep”, door sommigen spottend soep à la maigre genoemd. De soep had de naam te danken aan ene Benjamin Thomson, graaf van Rumford. Hij experimenteerde met een volksvoedsel, dat

goedkoop was en eenvoudig te maken, tevens voedzaam en niet in de laatste plaats ook nog lekker moest zijn. Het resultaat was de Rumfordse soep, een aftreksel van runderbeenderen, aangevuld met aardappelen, erwten en gerst (in de meest gunstige samenstelling aangevuld met spek en vlees).⁴

Interessant was, dat in de grondwet van 1798 vastgesteld werd, dat medische zorg voor de armen moest plaats vinden; de koepokinenting werd gepropageerd.

Nieuw was verder de oprichting van “armenfabrieken”, half filantropische, half economische inrichtingen, die de behoeftigen werk verschafte.

Vergelijkbaar zijn de arm- en werkhuizen, zoals wij die in de Veenkoloniën kenden. De armmeesters zagen er op toe, dat de bewoners van arm- en werkhuizen, die in staat waren te werken, zelf bijdroegen aan hun eigen levensonderhoud (touwpluizen, stoelen matten en keienkloppen).⁵

Ledigheid was des duivels oorkussen!

Boven de ingang van het Veendammer arm- en werkhuis stond te lezen:

“Elk die der menschen waarde kent

En 't heil der Maatschappij

Bevord're nutte werkzaamheid

En weer' de beed'larij”

Het Veendammer armenhuis was deels zelfvoorzienend, men had een eigen bakkerij, zelfs een stal met vee.⁶

In vergelijking met het westen, was in het noorden de armoede in de Franse tijd minder groot. Holland b.v. telde tussen 1807 en 1811 een aantal bedeeden, dat neerkomt op ca. 25% van de bevolking, in de provincie Groningen was het percentage 5.⁷

In Holland was 60 tot 70% arm, gezien inkomen en beroep. Men beschikte niet over financiële reserves om tegenslagen als langdurige ziekte invaliditeit, werkloosheid e.d. op te vangen. Bij verslechterende omstandigheden, zoals b.v. een strenge winter, vielen velen van hen in de bedeling.⁸

In de ogen van de gegoede burgers was armoede een gevolg van luiheid, verkwisting en zondigheid van de armen zelf, dan wel van de wil van God. In andere geschriften wordt nog genoemd de drankzucht en zorgeloosheid, die tot armoede zouden leiden. Bedeling alleen zou deze kwalijke eigenschappen versterken en op die manier het pauperisme, de voortdurende afhankelijkheid van een gewenning aan bedeling, bevorderen.⁹

Een oplossing werd gezocht in volksopvoeding, in het aanwakkeren van godsdienstin en scholing van de kinderen, in het bevorderen van het huiselijk leven en van nuttige vrijetijdsbesteding. Kortom in verhoging van het beschavingsniveau.

In de praktijk bleef eigenlijk alles bij het oude, de idealen waren mooi, de uitvoering onvoldoende, de bedeling bleef de belangrijkste manier om de armen te helpen in leven te blijven.¹⁰

Het armenhuis in Stadskanaal.

b. armenzorg onder koning Willem I (1814-1840)

Na de nederlaag van Napoleon werd het Oranje-huis hersteld (Restauratie). Het stadhouderschap werd vervangen door de monarchie. Wij werden (samen met de Zuidelijke Nederlanden), het Koninkrijk der Nederlanden. Na verloop van jaren kwamen de Belgen in opstand; 1831-1839. Na de vrede gingen de Noordelijke Nederlanden alleen verder als Koninkrijk der Nederlanden.

Het probleem der armen bleef natuurlijk ook onder koning Willem I. Wel bestudeerde men van overheidswege de problematiek, maar het bleef bij nota's o.a. van Willem van Hogendorp. Het probleem was te veelomvattend om tot een goede analyse te komen. Daarom werden allen, van dronkzuchtige paupers tot werkloze arbeiders, van asociale tot lichamelijk onvolwaardigen ondergebracht onder de term "armen".

Precieze aantallen waren ook niet voor handen. Men mag evenwel aannemen dat ongeveer de helft van het aantal bedeeden werklozen en slecht betaalde arbeiders waren. Als men er van uit gaat dat circa 83% van het volk gerekend werd tot de "klasse der arbeiders" (waaronder ook kleine boeren en landarbeiders), dan kan men vaststellen dat het armoede probleem, ondanks dat velen werk hadden en zich buiten de bedeling wisten te redden, er op grote schaal sprake was van een leven van uitzichtloosheid.¹¹

In 1818 werd een armenwet aangenomen, waarbij werd bepaald dat de behoeftigen konden delen in de algemene onderstand van zijn/haar geboorteplaats (domicilie van onderstand). Als iemand in een andere gemeente vier achtereenvolgende jaren had gewoond en de verschuldigde belastingen daar had voldaan, dan kon die gemeente diens geboorteplaats vervangen met betrekking tot de mogelijkheid om algemene welstand te krijgen; die gemeente werd dan het nieuwe domicilie van onderstand. Deze wet leidde tot beschamende toestanden van het op elkaar afschuiven van armen.¹² In het volgende artikel kom ik terug op deze verwarrende problematiek, waar het onze gemeenten betrof.

In ieder geval bracht deze regeling ook geen verbetering van de toestand der armen. Net als in de Franse tijd dacht men onder Willem I dat er o.a. via het onderwijs een dam zou worden opgeworpen tegen zedenverwilderings, die men zag als een gevolg van het toenemende pauperisme. Nieuw was wel dat de overheid tot actie overging. De Maatschappij tot Nut van het Algemeen verkondigde ook al jaren dat gestreefd moest worden naar verbetering van het ontwikkelingsniveau door bevordering van de spaarzin, het stichten van volksbibliotheken e.d. Hoger ontwikkelingsniveau zou leiden tot een hoger zedelijk peil.¹³

Als voorbeeld van actie moeten we de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid zien, door graaf generaal Van den Bosch. Johannes van den Bosch trachtte aan te tonen dat de rijkdom van de kapitalist bestond uit de som ingehouden op de verdiensten van de arbeider, dat het eigendomsrecht in laatste instantie de oorzaak is van de armoede, dat het kapitalisme het arbeidsloon tot de onderste grens neerdrukte. De schuld van de armoede werd hier niet gelegd bij armen zelf, maar aan misstanden bij de armen. Dit standpunt was voor die tijd nogal modern. Wij denken ongetwijfeld aan de theorieën van Karl Marx.¹⁴

Willem van Hogendorp, de zoon van Gijsbert Karel, zag de ontwikkeling van de kapitaals-

concentratie al in de 15^e, 16^e eeuw beginnen. In de 19e eeuw leidde deze kapitaalsconcentratie, volgens hem tot een levenspeil van de arbeiders tot ver onder dat van de middel-eeuwse lijfeigene.¹⁵

Tot maatschappijhervormingen kwam het niet, wel tot de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid (1818). De opzet van het plan van Van den Bosch (de oprichter) was eenvoudig: breng armlastige mensen uit het westen naar het noorden en leidt ze op tot agrariër. Zo werden er koloniën opgericht in Frederiksoord, Wilhelminaoord, Willemsoord en Oude Willem. De kolonisten kregen de beschikking over een kaveltje grond, een huis en een koe. De grond moest evenwel ontgonnen worden. De opdracht was voor velen te zwaar, mede vanwege de onvruchtbaarheid van de zandgronden daar.

Landlopers werden in gedwongen kampen opgesloten in Veenhuizen en Ommerschans.

Noten:

1. Van Loon, "Den arme gegeven...", pag. 47
2. Brugmans, Paardenkracht en Mensenmacht, pag. 2
3. idem, pag. 63
4. idem, pag. 63
5. Hillenga, 400 jaar ziek en ellendig, pag. 256
6. idem pag. 256
7. Van Loon, "Den arme gegeven..." pag. 21
8. idem, pag. 47
9. De Regt, Arbeidersgezinnen en beschavingsarbeid, pag. 144
10. Van Loon, "Den arme gegeven...", pag. 48
11. Kossmann, De Lage Landen, pag. 90
12. Van Loon, "Den arme gegeven..." pag. 33
13. De Wolf, Onderwijs en opvoeding in de Noorderlijke Nederlanden, pag. 112
14. Kossmann, De Lage Landen, pag. 90
15. idem, pag. 90

Literatuur:

Brugmans I.J.; Paardenkracht en Mensenmacht, Sociaal-economische geschiedenis van Nederland, 1795-1940. 's-Gravenhage, 1961

Hillenga Martin; 400 jaar ziek en ellendig, in Ach Lieve Tijd, 400 jaar Veenkoloniën, Zwolle, zj.

Kossmann, E.H.; De Lage Landen, 1780-1940, Anderhalve eeuw Nederland en België, Amsterdam/Brussel 1976

Van Loo, L. Frank.; "Den arme gegeven...", Een beschrijving van armoede, armenzorg en sociale zekerheid in Nederland, 1784-1965, Meppel/Amsterdam, zj.

Ali de Regt; Arbeidersgezinnen en beschavingsarbeid, Ontwikkelingen in Nederland 1870-1940; een historisch-sociologische studie, Meppel/Amsterdam 1984.

De Wolf H.C.; Onderwijs en opvoeding in de Noordelijke Nederlanden, 1813-circa 1840, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 11, Weesp 1983

Evelyn Novacek (17 juli 1894-12 december 1979) een bijzondere vrouw

Stienes Wiegertjes

In 2007 zal het 70 jaar geleden zijn dat Evelyn Novacek haar muziekzaak in Hoogezand begon. De naam Evelyn Novacek doet een centraal Europese afkomst vermoeden en associaties met opzweepende zigeunermuziek en onafzienbare Hongaarse poesta's dringen zich onwillekeurig op. De werkelijkheid is echter anders. Maar wie was ze dan, de vrouw, die moest zorgen voor een gezin, een zaak runde en kennelijk onvermoeibaar leiding gaf aan orkesten in verschillende samenstellingen? Letterlijk dag en nacht bezig bleek ze een kleine vrouw van groot formaat!

Evelyn Novacek was niet haar werkelijke naam. Haar echte naam was Engeliën Nowak en helemaal voluit: **Engelina Elisabeth Nowak**. Zelf is ze in Amsterdam geboren, maar haar vader, **Johann Nowak**, vluchtte aan het eind van de negentiende eeuw vanuit Tsjechië naar Nederland. De reis heeft hij lopend gemaakt als een soort "Nikkelen Nelis". Met zijn accordeon en wat slagwerk op zijn rug belandde hij uiteindelijk in Amsterdam. Hij vestigde zich in de Jordaan als reparateur van strijk- en blaasinstrumenten. Hij werd verliefd en wilde graag met Johanna Maria Elisabeth Brakenhof (1861-1957) trouwen. Dit was echter niet mogelijk in Nederland. Ze trouwden uiteindelijk in Engeland.

Zoals gezegd werd Engelina te Amsterdam geboren en ze was niet de oudste van het gezin. De oudste was zoon Johann, die in 1888 het levenslicht zag. Het was deze Johann, die de zeer muzikale Engeliën leerde vioolspelen. Al spoedig trad zij op in verschillende orkesten en op haar zestiende jaar trad ze al op in een damesorkest in Hamburg. Ook speelde ze niet onverdienstelijk klarinet en saxofoon. Dat ze saxofoon speelde was op zijn minst opzienbarend te noemen, want dat deed zij als nagenoeg de enige vrouw in het land! De andere kinderen in het gezin waren ook dochters en ook die waren muzikaal. Ciska speelde orgel, Marie piano en Annie was bedreven op de cello. Er werd nog een dochter geboren, Ruzenka, maar deze overleed al op 4-jarige leeftijd.

Engelina Nowak wordt Evelyn Novacek

Evelyn had al vaak opgetreden onder de naam Evelyn Nowak, toen ze werd geëngageerd door de directeur van Krasnapolsky in Amsterdam. Vóór haar komst had daar een orkest gespeeld

Johann Nowak.

J.M.E. Brakenhof.

onder leiding van een Tsjechische kapelmeester, die ook Nowak heette. De directeur van Krasnapolsky vond twee keer dezelfde naam vanwege de publiciteit niet zo geschikt en deed haar het voorstel dat ze voortaan zou optreden onder de naam Evelyn Novacek. Er gaat echter ook het verhaal, dat de nieuwe artiestennaam was ontsproten aan het brein van Max van Gelder, haar impresario.

Opzienbarend was het feit, dat Evelyn een maatschappelijke doorbraak bewerkstelligde door haar optreden als orkestleidster van orkesten, die verder vrijwel uitsluitend uit mannen bestonden.

Ze trad op in alle grote steden van Nederland in gelegenheden, waar kon worden gedanst, waar plaats was voor een dansorkest en waarin ook kon worden geluisterd naar de muziek, dat ten gehore werd gebracht. Zo lezen wij in een krantenartikel van Het Nieuwsblad van het Noorden van 3 februari 1936:

“-Wij zijn blij wederom in Groningen terug te zijn- aldus verklaarde ons openhartig Evelyn Novacek, die thans voor de tweede maal met haar orkest op het Friggepodium is beland en de geestdriftige ontvangst, welke haar ten deel viel, bewees dat ook de getrouwe Wintertuinbezoekers verheugd waren bij haar terugkeer. En verder: Zowel de amusements- als de dansmuziek voldoet aan de hoge eischen, en het Groningsche publiek is in het stellen van deze eischen niet gering. Doch Zaterdagavond kon men constateeren dat zoowel voor de pauze, toen men uitstekende shownummers kreeg te zien als daarna bij de meer gespecialiseerde dansmuziek, een enthousiast publiek uiting gaf aan zijn waardeering. De nieuwste schlagers ontbreken natuurlijk niet en bij diverse songs ontpopte zich de drummer als een prima zanger. We noemden reeds Evelyn als soliste. Haar vioolspel nu weer meeslepend dan weer van een vurig temperament mag zich laten horen. Haar eigenaardige van dirigeren kenmerkt haar gehele optreden: kwiek en geestdriftig.”

Zo ging het overal in Nederland en niet alleen in de twee beroemde Groninger gelegenheden “Willems” en “Frigge”, maar ook in de restaurants en Tearooms van Heck’s in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Dordrecht en Utrecht (zie foto). Eigenlijk kan men zeggen, dat Evelyn in alle gelegenheden van naam heeft gespeeld met haar orkest. Natuurlijk kunnen we duiken in de talloze programma’s die nog voorhanden zijn, maar voor ons mensen van nu volstaat de vaststelling dat wij haar kunnen vergelijken met een André Rieu avant la lettre...

Evelyn heeft geprobeerd zich het jazz-genre eigen te maken, maar dat lag haar niet zo. De bekende schlagers van die tijd en genre stukken, zoals de “Serenade” van Toselli, lagen haar veel beter evenals de bekende opera- en operettemelodieën.

Evelyn trouwde met **Johannes Jacobus Wolbrink**. Ze kregen twee kinderen: In 1918 Hendrik Johan Jacob (Joop) en in 1924 Evelyn.

Na haar scheiding vertrok ze naar het noorden en trouwde in 1936 met Emo Wiertsema, die prompt verliefd op haar werd tijdens een optreden in de Wintertuin van Hotel Frigge in Groningen. Emo was een bekend architect in Hoogezand. Een jaar na hun huwelijk opende Evelyn de deuren van de eerste muziekzaak in Hoogezand aan de Hoofdstraat. Sinds de opening van de winkel ging Evelyn niet meer zozeer het hele land door, maar deed zoveel mogelijk “schnabbel”- optredens in de buurt, met name in de stad en provincie Groningen. En zo werd Evelyn Novacek dan bij nagegoeg iedere inwoner van Hoogezand-Sappemeer bekend. De veelvuldige optredens in Hotel Faber in Hoogezand en Hotel Struvé in Sappemeer maakten haar hier beroemd. Ze was te zien en te horen op praktisch alle schoolfeesten, alle “bals na” en danslessen. Ook op vrijwel alle bedrijfsfeesten en verenigingsfeesten die in Hoogezand, Sappemeer of in de omgeving werden gehouden toonde zij haar kunnen. Zo was zij bijvoorbeeld verantwoordelijk voor de muzikale omlijsting van vrijwel alle W.A. Scholten bedrijfsfeesten. Velen in onze gemeente hebben in haar winkel de eerste 45-toerenplaatjes, lp's en de hits op bladmuziek bij haar aangeschaft. Ook was er in de jaren vijftig al een stevige collectie muziekalbums bij haar te krijgen.

In 1972 vertrok Evelyn uit Hoogezand om zich in Capelle a.d. IJssel te vestigen. Bij haar afscheid werd haar, geheel in stijl, een stereo pick-up aangeboden. Heimwee naar Hoogezand deed haar niet lang daarna terugkeren. Al een paar maanden na haar vertrek was ze al weer terug en trad ze weer regelmatig op. Zelfs tot vlak voor haar overlijden zou ze blijven optreden. Ze stierf op 12 december 1979, 85 jaar oud.

Bronnen: De gegevens betreffende leven en werken van Evelyn Novacek heb ik grotendeels ontleend aan weblog Novacek samengesteld door Lia Venema te Kolham. Voor het inzien van de fotoboeken en bijzonderheden t.a.v. de vele arbeidsovereenkomsten ben ik de heer Joop Wolbrink te Sappemeer en mevr. Evelyn Wolbrink in Wouwse Plantage zeer dankbaar.

Tearoom Heck's Utrecht.

Afscheid in '72.

Kinderspelen (2)

Mello H. Vegter

In de vorige editie van Pluustergoud (nr. 23) kon u de eerste editie van de rubriek “Kinderspelen” lezen, geschreven door mevrouw Lien Dekker-Verver. In dit nummer de in het Gronings geschreven aflevering van de heer Mello H. Vegter.

De spellegies dij wie vrouger speulden...

Dou ik (1941) n joar of vief, zés was, zöchten wie als kinder op mizze- en aandere ófvalbulten noar diggels (stukken staingoud). Wie ruilden dij en wel de maisten of mooisten haar vuilde zuch hardstikke riek. Op zuch was dit gain spellegie, moar wel vermoak...

Van de spellegies kin k zeggen dat wie tegen “laandjeverovern” “messiesteken” zeden. Verder speulden wie:

“Vos kom uut”. Ain kind was tikker. As dij aine tikte gaf dij de tikker de haand en din gingen zai as twijspan achter de aandern aan. Wel tikt wer sloot zuch bie de tikker aan tot der gainent meer over was en de riego compleet.

“Blikspuit”. Bie dit spel goeide aine n blik zo wied meugelk weg en de aanwezigen mos de aandere speulers zuiken en “aanplakken”. Haar hai der n poar vonden en was der aine dij nog nait ontdekt was, din kon dij t blik opnij vtogoeien en din mog elk zuch weer verstoppen.

Verder gingen wie elk veujoar **“dorreln”** (knikkern mit gloazen knikkers).

Wie speulden **“pikkie”**. Dat ging maistied deur de geude laangs de stroade. As je n aander zien dorrel roakende din moggen je dij pakken (en in joen kinnerpuutje doun). Roakende je dij knikker nait, moar kon je baaide dorrels mit de toppen van doeme en middelvinger van ain haand berekken, din was de dorrel ook van de pikker.

Ook speulden wie **“potjen”**. Der wer n kring op de grond trokken woar elke speuler eevm veul dorrels in dee. Mit n aandere dorrel (maistied n dikkere, n zo genoamde “woepster”), mozzen je de dorrels uut dij kring gooien. Dij der boeten kwam was veur de speuler. Bleef joen goeidorrel in de kring liggen, din mozzen je dubbel bie- of inzetten. As de pot leeg was begonnen je opnij.

Wie speulden ook **“koeltjen”**. Veur dit spel wer der mit de hakke van de schou, n stevel of klombe n koeltje in de grond draaid. En van achter “de meede” perbaaiende wie t

ófgesproken aantal dorrels in t koeltje te goeien. Je moggen dat mit alle dorrels in t spel zo voak doun, todat et mislukte en de aander aan beurt was. Lag de tegenstander zien dorrel dicht bie t koeltje, din ruip dij voak: “dij most struupen”. Din mog dij dorrel nait oppakt worden, mor mos mit de wiesvinger over de grond verschoven worden.

Nog n aander knickerspellegie was “**hogertje, hogertje**”. Net as bie de aandere spellegies wer veur t begun ófproat houveul dorrels je “opdeden”. Dij t eerst ruip bepoalde voak t aantal. Bie dit spel mozzen je joen dorrel(s) zo dicht meugelk bie n muure of n getrokken liene goeien. Dij der t dichtste bie was kreeg alle dorrels van dat spel.

Dou de sigaretten nog in kartonnen deusies verkocht werden, spoarden wie de ziedkaanten en knipten dij middendeur. Je muiken der n stoapel van en elk schudde zien stoapel as gewone speelkoarten op de kop.

Om de beurt wer der n haalve koorde mit t ploetje noar boven, op de koorde van de veurganger legd. Kwamen der twij helften op mekoar die bij mokoar heurden, din kreeg degene dij de twijde helfte der oplegd haar, de haile stoapel. Bekinde cigarettemarken waren destieds: “Chief wip”, “Bond street”, “Three Castles”, “Rover” en “Player”.

Kleine tuinders in Hoogezand rond 1940

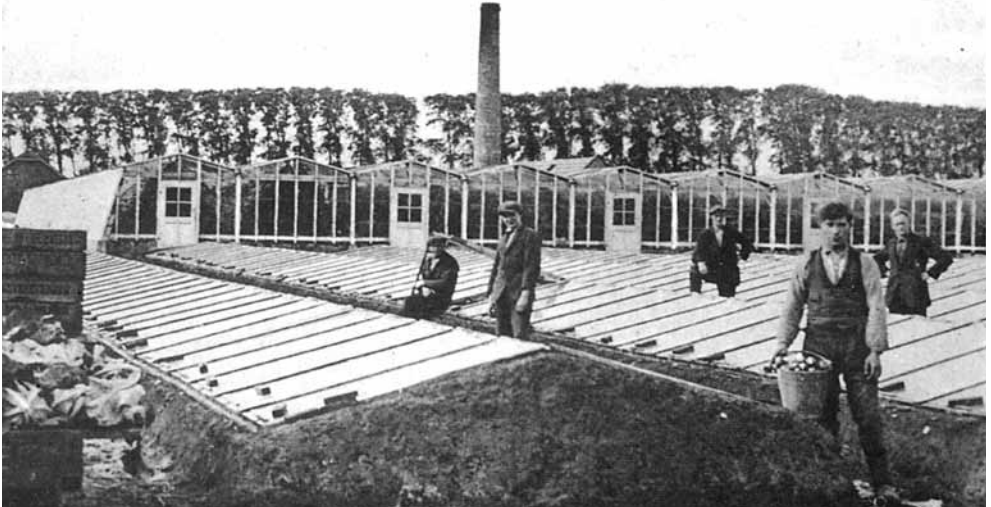
Ron van Maanen

Inleiding

In de jaren dertig van de twintigste eeuw verkeerde de wereld in een economische crisis. Dit had vanzelfsprekend grote gevolgen voor de Nederlandse land- en tuinbouw die voor een deel steun op de export. Exportbelemmerende maatregelen door buitenlandse overheden, overproductie en achterblijvende afzet in eigen land dwongen de Nederlandse rijksoverheid tot ingrijpen. Het gevolg was een ingrijpende crisiswetgeving waarbij bedrijfstakken als de bloembollensector gesaneerd werden. Door het afgeven van teeltvergunningen werd de productie verkleind. Het gevolg was wel dat met name de kleine boeren en tuinders financieel dermate achteruitgingen dat het water hen aan de lippen kwam te staan. Dit werd uiteindelijk door de regering erkend en vanaf eind jaren dertig konden kleine boeren en later ook de kleine tuinders op geldelijke steun rekenen. Bij toeval zijn voor een deel van de gemeenten de aanvragen om steun bewaard gebleven.

Steunverlening

Er werden bij de steunverlening drie categorieën onderscheiden. Afhankelijk van de bedrijfsinkomsten waren dit: minder dan *f* 4,00, tussen de *f* 4,00 en de *f* 7,00 en tenslotte boven de *f* 7,00. Bij het berekenen van de eventuele steun werd eerst de theoretische netto-inkomsten van het bedrijf vastgesteld. Hierbij werd per product de in gebruik zijnde

Tuinderij Feenstra, ± 1920.

oppervlakte x een vooraf vastgestelde factor vermenigvuldigd. De omrekeningsfactor bestond uit een bedrag per are. Aldus krijg je onder meer de volgende bedragen per een are: aardappelen 2 cent, krokussen 5 cent en nateelt groenten $2\frac{1}{2}$ cent. De zo verkregen bedragen werden bij elkaar opgeteld en vormden de inkomsten. Vervolgens ging men uit van een basisinkomen (f 9,00), aangevuld met een bedrag per inwonend gezinslid, waarbij de eerste twee gezinsleden niet meetelden en waar in 1940 een duurtetoeslag nog bovenop kwam. Van het dan verkregen bedrag werden de bedrijfsinkomsten, eventuele neveninkomsten en inkomsten niet afkomstig uit arbeid (bijvoorbeeld rente) afgetrokken. Het positieve verschil werd als steun uitgekeerd. Als de genoemde inkomsten bij de kwekers inderdaad betrekking hebben op netto inkomsten per **week** dan geeft dat een indicatie van hoe slecht deze mensen het gehad moeten hebben.

Een voorbeeld van een berekening of men of niet in aanmerking kwam voor steunverlening is de navolgende. In het geval van Huisman is overigens uitgegaan van een basisinkomen van f 8,00 zonder aan te geven waarom.

Gerrit Huisman

10 are groenten tweeteelt à 0,08 per are	f	0,80
67 m ² onverwarmd platglas voor groenteteelt à f 0,30 per are	f	0,20
3 are fruit à f 0,07 per are	f	0,21
10 are grasland à f 0,01¼ per are	f	0,12½
130 kippen minus 25 kippen korting f 0,01 per kip	f	1,05
totaal	f	2,38½ =groep A

basisinkomsten	f	6,50
toeslag boven twee inwonende gezinsleden	f	1,50
totaal	f	8,00
minus daadwerkelijk inkomsten	f	2,38½
minus neveninkomsten	f	0,84
steun	f	4,77½

In principe werd er geteeld, gekweekt of verbouwd op de volle grond.

Klaas Bouwman, tuinder met als nevenberoep veehouder, adres Oudeweg 62 post Foxhol, weekinkomsten f 6,96½. Het bedrijf had een oppervlakte van 211,18 are en bestond uit 53 are groenten, 250 ramen = 418 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt, 2 are fruit, 10 are aardappelen, 12 are voederbieten en 140 are grasland met veebezetting. In 1938 was sprake van 20 are bonen x kool, kool x nateelt etc. en 23 are stambonen met witlof.

Jan Hönebecke, tuinder, adres Oudeweg 84 post Foxhol, weekinkomsten f 6,08½. Het bedrijf had een oppervlakte van 61,91 are en bestond uit 63 are groenten, 265 ramen = 443m² onverwarmd platglas voor groenteteelt, 48m² onverwarmd warehouse voor groenteteelt, 1 are bruine bonen, 2 are aardappelen en 1 are klein fruit. In 1938 waren er 42 are bonen x kool en 19 are rabarber met sluitkool.

Gerrit Huisman, kweker met als nevenberoep barbier en klompenhandel, adres Oudeweg 80 post Foxhol, weekinkomsten f 2,38½. Het bedrijf had een oppervlakte van 23,67 are en bestond uit 10 are groenten, 40 ramen = 67 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt, 3 are fruit, 10 are grasland en 130 kippen.

Willem Kremer, kweker met als nevenberoep landarbeider, adres Dorpskade 98 post Kiel-Kindeweer, weekinkomsten f 1,14. Het bedrijf had een oppervlakte van 15,34 are en bestond uit 14 are groenten en 9 ramen = 15 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt.

Pieter Lun(n)ing (geb. 12-3-1867), kweker, adres Parallelweg 16, weekinkomsten f 0,88. Het adres had een oppervlakte van 18,15 are en bestond uit 7 are groenten, 9 ramen = 15 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt, 1 are fruit en 10 are aardappelen.

Roelof Stalman, kweker met als nevenberoep landarbeider, adres Kalkwijk W 36, weekinkomsten f 6,20. Het bedrijf had een oppervlakte van 67,18 are en bestond uit 53 are groenten te weten bonen x kool en kool x kool, 40 are nateelt winterrij en sluitkool en 250 ramen = 418 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt.

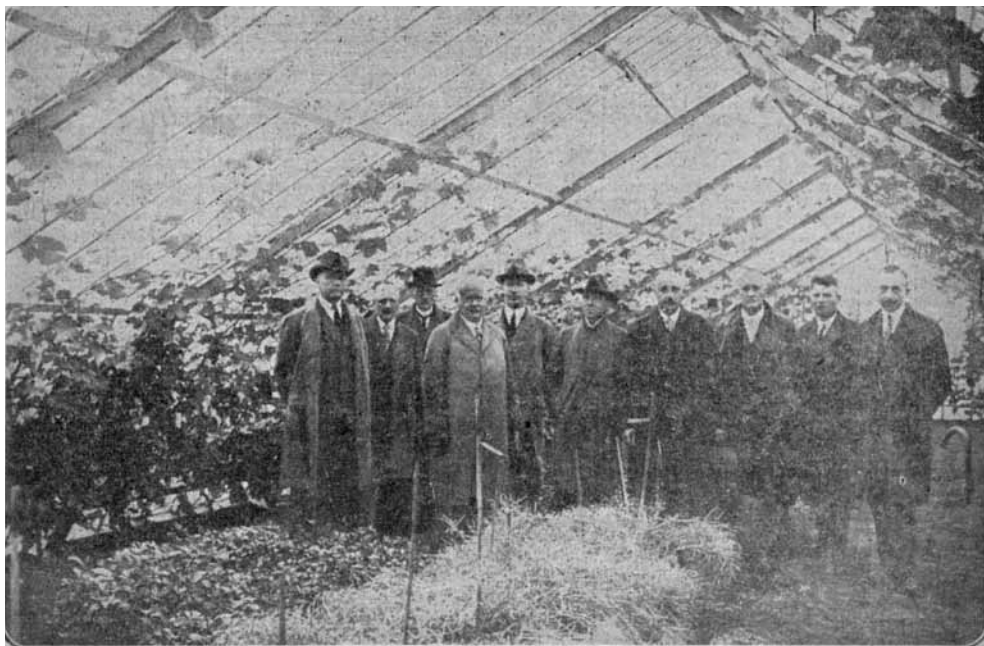
Jan Meijering sr, kweker, adres Dorpsstraat 81 post Kiel-Windeweer, weekinkomsten f 3,19. Het bedrijf had een oppervlakte van 47,50 are en bestond uit 27 are bonen x kool, peen x nateelt etc, 16 are rabarber, witlof en stamslabonen, 30 ramen = 50 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt en 4 are aardappelen.

Freerk Rieks, tuinder, post Kalkwijk Lula Oost 12, weekinkomsten *f* 8,41. Het bedrijf had een oppervlakte van 250,18 are en bestond uit 56 are groenten, 340 ramen = 568 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt, 128 are granen en peulvruchten (haver, rogge en bruine bonen), 41,5 are hakvruchten (suiker- en voederbieten) en 15 are grasland.

Foppe Bertus Veen, kweker met als nevenberoep provisieventer, adres Sluisweg 97 post Kiel-Kindeweer, weekinkomsten *f* 0,95. Het bedrijf had een oppervlakte van 6,5 are en bestond uit 5 are groenten en 150 ramen = 250 m² onverwarmd platglas voor groenteteelt. Als provisieventer bij de N.V. Udemo en Zn te Gieten werd wekelijks *f* 8,00 verdiend. Omdat de neveninkomsten *f* 5,33 bedroegen, werd de steunaanvraag als kleine tuinder voorlopig afgewezen.

Bron

Directie Landbouw 1882-1957 inv.nr. 251 (Nationaal Archief te 's-Gravenhage).

Proeftuin, 6 juli 1928.

MINISTER KAN bracht Vrijdag een bezoek aan land- en tuinbouwbedrijven in de prov. Groningen en nam o.m. een kijkje in den Gemeentelijken Proeftuin te Sappemeer. Onze fotograaf kielde daar het gezelschap; v. l. n. r.: L. H. Mansholt, Gedep; J. W. Wiechers, chef Proeftuin; G. Boer, weth. Sappemeer; min. Kan; de Comm. der Kon.; burg. Jonkeren, Sappemeer; burg. Bartels, Hoogezand; nots. de Koe (Sapp.); J. Heemstra, Rijkstuinbouwconsulent; E. H. Ebels, Gede-

Zelfde plaats, andere foto (12)

Gerrit Stuit

Sappemeer - Winschoterdiep ten oosten van de Bonthuizerbrug, omstreeks 1950.

Links op de foto de Noorderstraat met geheel links een gedeelte van het woonhuis van de familie Hulsebos, voorheen Dallinga. De heer Dallinga was eigenaar van de, aan de overzijde van het kanaal staande, houtzaagmolen. Het tweede pand van links werd bewoond door notaris Velsen, later Van Buizen. Links van het midden de Gereformeerde Kerk. Op de achtergrond is het Westerhooghout te zien. Rechts op de voorgrond de Zuiderstraat met het dubbelwoonhuis, behorende bij de houtzaagzagerij van Dallinga, later houthandel Dekker. De oostelijke helft van het dubbelwoonhuis werd bewoond door de familie Riks. Even verderop was het houten bruggetje over het kanaaltje naar de kolk van Dallinga gelegen.

Sappemeer - Noorderstraat, anno 2005.

Na de demping van het Winschoterdiep in 1970 is de straatnaam Zuiderstraat gewijzigd in Noorderstraat-zuidzijde.

Na afbraak van het pand van de familie Hulsebos met de daarbij gehorende houtstekschuren is op de hoek van de Noorderstraat en de Winkelhoek een wooncomplex (links op de foto) verrezen. Ter plekke van het voormalige dubbelwoonhuis bevindt zich momenteel de ingang naar de woonwijk Boswijk (Mastenmaker).

Theater

Kees Visscher

Op n mörge von ik in t schuurtje achter in toene, tussen wat rommelderij, onverwachts Jan Kloassen weerom. Ochaarme, wat zag e der uut: zien geblokte jassie was gries uut-sloagen van schimmel, zien gipsen kop vertoonde n gat op t stee doar ooit zien neuze zeten haar. In t voale licht dat deur t roampie vuil nam ik de pobbe in mien handen, bekeek hom ais en vreef t dikste stof tou zien gezicht uut – en kiek, doar kwammen ze weer tot leven: zien schrandere blaauwe ogen. “Moi Jan Kloassen”, zee ik. “Wast doe doar mor zo weer mien jong?” En t was of e mie tougnees mit zien braide roodvaarfde mond: waitst nog wel, waitst nog wel? Ik wos t nog. En ik zag t weer veur mie.

Winter 1969, wie woonden dou nog in Foxhol. Tegen Sunterkloas haar ik van meubelploade en restanten vaarve n pobbekaaste innander knuterd veur Jos, onze oldste van elf joar, mor t was zien jongere bruiertje Bertje dij zok der al gaauw boas over muik. Op zotterdagmörgens kon men in t dörp links en rechts pepieren aanplakt zain mit de volgende tekst in schaive letters: POPEKAST BIJ BERT 2 UUR. Intied ston in ons achterhuus de pobbekaaste al opsteld, plaanken om op te zitten laggen over stoulen en emmers. Tegen ain uur stonden d’eerste keudeldoemkes al veur deure en n uur noatied was t steevast volle bak: vrundjes, beudels uut de buurte, n haandvol onbekend klaaingoud mit snötneusies, verstillde Molukkertjes mit dreumogen en noamen dij klonken noar paalmbomen en donkerblaauwe zee, Latupeirissa, Sopacuaperu, en Jenny droafde mit ranja. Intied zat Bertje al in de pobbekaaste bezied krogen, achter t gerdientje dat (oademloze verwachten) nog mor aingoal dicht bleef. Totdat Jos, dij zokzulf tot seremoniemeester benuimd haar, mit zien toavelbelle klingelde en t gerdien openging. t Program begon. En t was n boetengewóón program, dat mog zegd worden. Nait dat ter zozeer n kop of n steert aan zat, mor de lutje touschaauwertjes kregen zoveul te meer aksie te verwaarken. Zo huigen Jan Kloassen en de veldwachter aalgedureg scheldend en roazend op nkander in, en Katrijntje wuir geregeld deur n gierende Dood van Pierlala achtermoa zeten. Ondertied gierde t prille publiek uut volle borst mit, ons achterhuus was op zo’n noamiddag in n gekkenhuus veraanderd. En nou en din, in ogenblikken van uterste emotie, dook Bertje zien vuurrooie kop roupend en sputternd tussen de poppen op en speulde hai in persoon mit. Totoaltheater. Zo verstreek de winter. Op n middag huigen Jan Kloassen en de Dood van Pierlala heur koppen mit zo’n duvels geweld tegen nkander aan, dat de schriele kop van Pierlala as n projektiel over de verschrikte kinder hen vloog en mit n holle knal uutnander knapte tegen de bodem van n zinken oaker dij aan de mure hong. Boetendes haar Jan Kloassen zien kromme steekneuze verloren, op dat stee was nou bloots nog n treureg gat te zain. Katrijntje en de veldwachter, dij al eerder n aarmpie verspeuld haren, muiken mit heur baaident ook al nait veul meer kloar. d’Oardeghaid was der òf. Ons achterhuus luip leeg, de kinder dansten t blaauwe veurjoar in en ik torde de pobbekaaste noar de zolder. t Was doan.

Op n dag zat ik in Theater Carré in Amsterdam – mor ik proat nou van winter 2001, twijendatteg joar loater alweer. Bert haar doar veur d’eerste keer speuld. De veurstellen was oflopen, t gerdien ging veur de leste moal open en doar ston e nog even weer om zien publiek te bedanken, nieteg inains op dat reusachtege toneel, dij pobbekaaste veur lu mit grode noamen. En negentienhonderd mensen kwammen in t ende in golven van applaus, en hai ston doar en laagde mor en boog en spraaide zien aarms wieduut, zo wies en dankbaar, en ik docht: dat haar mamma nog even mitmoaken most. Noatied brocht n wichtje van t personeel mie noar zien klaidkoamer en doar ston e, badjaze aan, in n damp van swait en geluk. “Ha Kees, en hoe vond je ’t?” En wie vuilen nkander om d’haals en ik drukte hom tegen mie aan en wos nait van lösloaten. “Hee, nou niet grienen Kees”, ruip e stroalend. “Ik grien niet”, zee ik. En noa t doezen kreeg e mie bie d’haand en zo luipen wie tevree as kinder deur gangen en deuren noar de volle artiestenfoyer, doar champagne was en bier, en groot feest.

En nog aingoal ston ik doar in mien schuurtje, mit miezulf allain en mit Jan Kloassen in mien haand. Ik keek noar t gat in zien aarme kop. Bert, miemerde ik, lagende drokte-moaker, Carré en ale grode theoaters schudden op heur grondvesten om dien fratsen, doe zundagskind, paas goud op diezulf. Ons achterhuus in Foxhol, zo’n aiwegheid leden alweer: de kindertjes en heur sprille stemmen, de snötneusies, de ranja, de simpele onschuld. Wuir ik nou verdikkemie alweer eelsk? Mit luip ik tou t schuurtje uut en gooide Jan Kloassen in d’ofvaalbak, mit mien kop opzied, dat k zien blauwe ogen nait zain huf. Klap, deksel dicht.

De beginjaren van onze H.B.S. (deel 3)

Frens Jonker

In het kader van de plannen tot de oprichting van een museaal centrum in Sappemeer, met een rol daarin voor het oude “Aletta-gebouw”, is het mijns inziens de moeite waard stil te staan bij de beginjaren van die oude H.B.S. Daarbij is een poging gedaan de plaatselijke geschiedenis en/of regionale ontwikkelingen in het verhaal te verwerken.

De eerste wereldoorlog (1914-1918)

Bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog (augustus 1914) was Meerkerk nog directeur. Ons land bleef vooralsnog neutraal, maar het waren spannende dagen. Zeker van onze neutraliteit waren we zeker niet; de mobilisatie werd een feit. Ongeveer 200.000 mannen werden onder de wapens geroepen. Ons leger was niet bepaald goed uitgerust, veroudering van bewapening en uitrusting was een feit.

Er is veel geschreven over de belevenissen van “onze jongens aan de grens”, veelal in lacherige sferen, de soldaten verveelden zich en haalden streken uit. Wie “De roemruchtige

jaren van Frank van Wezel” van A.M. de Jong heeft gelezen, heeft zich een beeld kunnen vormen van het leven van Jan Soldaat van toen.

Beroemd werd ook het “onverwoestbare soldatenlied”:

Wie zijn vader heeft vermoord,

zijn moeder heeft vergeven

Die is nog veel te goed voor het soldatenleven.....

De spanning van de dreigende oorlog werd natuurlijk ook in Sappemeer gevoeld. Vroeger hadden schutterijen voor burgerbescherming gezorgd, maar die waren rond 1907/08 opgeheven. Om het gemis van die schutterijen op te vangen werd op 4 augustus 1914 de Vrijwillige Landstorm opgericht.

Directeur Meerkerk was nogal vaderlandslievend en als zodanig ijverde hij voor vorming van een plaatselijke afdeling van de Vrijwillige Landstorm. Die afdeling kwam er in 1916. Zes tot acht leerlingen uit de derde klas van de school meldden zich aan. Zij moesten wekelijks oefenen, schietoefeningen vonden plaats aan de Lange Leegte in Veendam. In de vakanties werden landelijke oefeningen gehouden in o.a. de Harskamp.

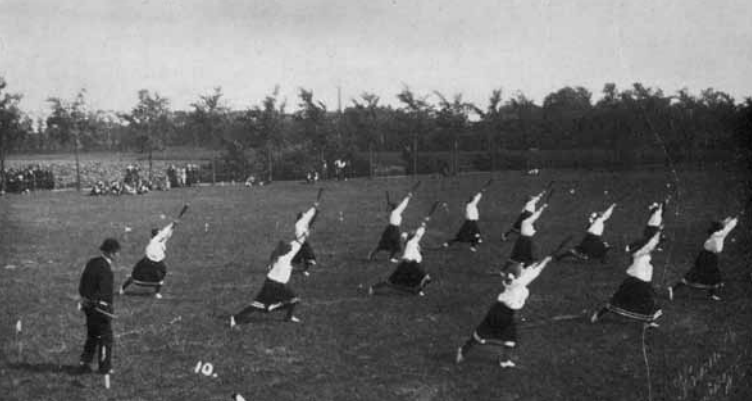
Andere leerlingen gingen liever kastanjes en eikels zoeken om zo een extra zakcentje te verdienen.

Economisch ging het immers niet zo goed met Nederland en ook Hoogezand en Sappemeer deelden in de malaise. De fabriek van Scholten b.v. sloot wegens gebrek aan grondstoffen. Later kon de productie op beperkte schaal worden hervat. Verder heerste er politieke onrust in Nederland; de S.D.A.P. van Troelstra steunde de mobilisatie, terwijl de anarchisten pleitten voor bestrijding van het militarisme. Hier ter plaatse leidde G. Geertsema de propaganda voor het antimilitarisme. Ook de S.D.P. stelde zich op tegen de oorlog.

Anderen waren van mening dat de strijd tegen de schaarste meer prioriteit verdiende. Ook hier liepen de progressieven voorop. Meestal ging de strijd tegen het militarisme hand in hand met de strijd tegen de schaarste.

Tot de voorvechters voor de vrede behoorde natuurlijk ook onze Aletta Jacobs. Samen met anderen bezocht zij regeringsleiders, w.o. minister-president Cort van der Linden, die zich liet vergezellen door de minister van Buitenlandse Zaken Jhr. Loudon. De delegatie van vrouwen drong bij de heren ministers aan op een actieve vredespolitiek. Op hun vredesmissie bezochten ze zelfs president Wilson van de Verenigde Staten. Overal ondervonden ze veel begrip, maar tot echte vredesacties gingen de heren regeringsleiders nog niet over.

In maart 1917 trok in Sappemeer een grote menigte naar het gemeentehuis. Men eiste goedkope aardappelen, brandstof, klompen en in beslagname van alle levensmiddelen. Dit laatste mede om te voorkomen dat zwarte handelaren de handel volledig in handen kregen.

Ook in Hoogezand en Zuidbroek protesteerden vrouwen tegen het gebrek aan levensbehoeften en de gebrekkige distributie.

Verder werd er gestaakt in Hoogezand-Sappemeer om via loonverhogingen de prijsstijgingen de baas te blijven.

Ondertussen was er aan de R.B.H.S. het één en ander veranderd. Directeur Meerkerk was in 1916 vertrokken.

Na zijn vertrek werd de leiding tijdelijk overgenomen door dr. Herwig totdat de nieuwe directeur dr. P. Middel begin 1917 aantrad.

De heer Middel, een wiskundige, stond bekend als een eenvoudig, bescheiden en beminlijk man, die zich niet op de voorgrond plaatste.

Op 4 september 1917 werd de omzetting van een 3-jarige cursus omgezet in een 5-jarige. Een lang gekoesterd verlangen was werkelijkheid geworden. Deze omzetting betekende immers meer leerlingen en meer aanzien. Meer leerlingen betekende evenwel verbouwing: de derde!

Het jaar daarop herdacht men het 50-jarig bestaan van de school, namelijk op 12 en 13 juli. Er werd feest gevierd, waarbij de leerlingen op beide dagen een aanzienlijk deel van het programma voor hun rekening namen met o.m. knotsoefeningen, voordrachten, tableaux, marmergroepen en een boeren- en rococodans. Verder werden er atletiekwedstrijden georganiseerd tussen verschillende H.B.S.-en. Op de tweede avond werd de avond verzorgd door "Intiem Theater Pisuise" en voor de muzikale omlijsting zorgde o.a. het Groninger Harmonieorkest. De avond werd in stijl afgesloten met een bal onder leiding van Herman Maas.

Er werd ook een lang herinneringslied geschreven door een leerling Simmerling; de helft van een tweeling, men sprak van Sim I en Sim II. Het lied begon als volgt:

*"De Duitsers aan de Marne
wij naar de H.B.S.*

De boeren stiekem karnen

En wij, de eerste klas

Dat was het beeld van onze tijd

Daar ginds in Sappemeer"...

Op 1 januari 1920 trad de heer H.W.J. Priems aan als directeur en leraar in de natuurkunde. Hij bleef maar heel kort, want het jaar daarop vertrok hij tot veler verdriet naar Indië. Tot slot van deze aflevering een grappig voorval door een leerlinge opgetekend. Onder het directoraat van Priems, was de heer Burwinkel leraar Nederlands. Hij was lang, stijf en nogal saai in de ogen der leerlingen. Altijd droeg hij een garibaldi, verder was hij katholiek. "In onze ogen was hij al oud, toen hij nog trouwplannen kreeg, met als gevolg een verjongingskuur, die o.a. bestond uit het leren fietsen. Wij wisten dat hij bij Fongers een fiets had gekocht en daar ook les had genomen.

En nu maar wachten op de eerste rit naar school. Iedere middag zaten we met alle meisjes van de klas op het hek van de familie Berg, tegenover de katholieke kerk en jawel hoor, eindelijk kwam hij. Wij zaten op het meest strategische punt, want wandelend had hij steeds bij het passeren van de kerk zijn garibaldi even gelicht en dat zou hij fietsend nu ook moeten doen.

Nou hij heeft het gedaan, maar als hij die slinger in het moderne verkeer had gemaakt, hadden we hem nooit op school gezien. Wij hadden "lach" voor de hele middag genoeg!

Met dit toch wel karakteristiek verslag van een leerlinge uit die tijd, met al haar aardigheden uit die tijd besluiten we deel 3 uit de serie.

Gebruikte literatuur:

Luchtig Bladerwerk van 100 jaren middelbaar onderwijs in Hoogezand-Sappemeer 1968, pag. 32-41

375 jaar Hoogezand en Sappemeer, Bedum 2003, pag. 235-239

Herinneringen van dr. Aletta H. Jacobs, 1985, pag. 152-169

Gezocht: werkgroepleden en interviewers met historische belangstelling

Rolf Braun en Okkie Smit

Onder meer in Siddeburen houdt de Historische Vereniging zich bezig met het interviewen van interessante ouderen uit die regio. Hetgeen aardige “oral history” oplevert...

In het vorige nummer van Pluustergoud opperde Rolf Braun, onder het motto: “Het kan nu nog”, het idee om ook interessante (oudere) mensen uit onze regio te interviewen. Middels dit “audio-project” zouden we kennis en ervaringen van ouderen kunnen opnemen op band en publiceren in Pluusteroud en later eventueel in een boekwerkje. In de visie van Rolf zouden we dit gestructureerd moeten aanpakken door eerst enkele onderwerpen te definiëren die in aanmerking zouden kunnen komen. Om vervolgens op zoek te gaan naar ouderen die over het betreffende onderwerp interessante zaken te melden zouden kunnen hebben. Als voorbeelden noemde hij:

- industrie
- scheepsbouw
- middenstand
- politiek
- tweede wereldoorlog
- onderwijs

Onder meer naar aanleiding van bovenstaande, zijn op woensdag 27 september jongstleden enkele leden van het bestuur, de redactie van Pluustergoud en enkele actieve leden van de Historische Vereniging bij elkaar geweest in “De Tibbe” in Sappemeer.

Alle aanwezigen waren van mening dat er ook in onze regio nog veel verhalen leven, die het bewaren voor het nageslacht waard zijn. Daarom is besloten om te onderzoeken of we dit “audio project” gezamenlijk van de grond kunnen krijgen. Hiervoor hebben wij de hulp van actieve leden nodig!

Het is de bedoeling om een paar onderwerpen uit te zoeken en deze in commissies te bespreken. Deze voorbereidingscommissies diepen het onderwerp uit en stellen vragenlijsten op. Waarschijnlijk zijn er onderwerpen die zo breed zijn dat er deelonderwerpen gedefinieerd moeten worden. Door dit overleg zullen naar verwachting de namen naar voren komen van mensen die met betrekking tot zo’n onderwerp geïnterviewd kunnen worden. Het is dus niet zo dat alle deelnemers met opnameapparatuur de straat op worden gestuurd om mensen te interviewen. Het voorbereidende werk is het belangrijkste!

In de bespreking van 27 september is gepraat over een aantal onderwerpen. Eén deelnemer, de heer Wiegertjes, had het idee om personen die veel in/voor de gemeente hebben betekend uit te lichten. Hij vertelde dat hij ook bezig is met een artikel over de sociale omstandigheden in de zogenaamde “krimpen”, die de gemeente vroeger binnen haar grenzen had.

Volgens ons kunnen deze ideeën uitstekend gecombineerd worden met het idee om verhalen van vroeger op de band vast te leggen. Om te beginnen zouden we de volgende (hoofd) onderwerpen bij de kop kunnen pakken:

- scheepsbouw
- krimpen (sociale omstandigheden)
- middenstand

Iedereen die actief wil deelnemen in een voorbereidingscommissie of als interviewer/schrijver, kan zich melden bij de redactie. U bent van harte welkom!

Straatnamen vernoemd naar gevallen burgers uit de gemeenten Hoogezand en Sappemeer tijdens de Tweede Wereldoorlog (deel 2)

Wie waren ze, wat deden zij en welk noodlot trof ze?

Klaas G. Bos

Op 31 januari 1947 werd door de gemeenteraad van Sappemeer besloten:

Eén van de straten van het nieuwe Margrietpark te vernoemen naar Derk Lutjeboer. De Derk Lutjeboerstraat.

Nadat het raadsbesluit was genomen en vooral toen het naambordje op één der huizen van de Derk Lutjeboerstraat was verschenen kwamen de vragen: "Wie was Derk Lutjeboer?"

In de vergadering van 3 augustus 1928 nam de Raad van Sappemeer het besluit om de heer D.E.A. Lutjeboer wegens zijn benoeming als onderwijzer in Amsterdam eervol ontslag te verlenen als onderwijzer aan de Oosterschool in Sappemeer.

Derk Lutjeboer was onderwijzer aan de Oosterschool in Sappemeer en volgens zijn toenmalig hoofd der school de heer Schoemaker, een flinke en geliefde meester.

Derk Lutjeboer ging in 1928 met zijn vrouw Ali Hoek naar Amsterdam. Daar bleven ze niet. Begin jaren dertig ging het echtpaar naar het toenmalige Nederlands-Indië, waar hij leraar aardrijkskunde werd aan de H.B.S. van Semarang.

Op 23 maart 1931 werd dochttertje Hankerdine(?) geboren.

Geluk duurt niet eeuwig.

Bij de inval van de Japanners werd het gezin gevangen genomen.

Kort na de capitulatie zou Lutjeboer per schip naar Birma worden gebracht om er te werken aan de beruchte spoorlijn. Onderweg werden de schepen getorpedeerd, er waren geen overlevenden.

Ook mevrouw Lutjeboer keerde niet terug. Zij overleed in 1944 in een Jappenkamp.

Hun dochtertje overleefde en zou in latere jaren in Beerta hebben gewoond.

Op voorspraak van zijn oud-hoofd der school, de heer Schoemaker – die op de hoogte was van de omstandigheden van zijn vroegere onderwijzer – zou het gemeentebestuur besluiten een straat te vernoemen naar Derk Lutjeboer, om daarmee alle gevallen Nederlanders in de overzeese gebieden te eren.

Het Noorderlicht

Eén van de allereerste illegale blaadjes in ons land was “Het Noorderlicht”, al op 23 november 1940 gevolgd door De Waarheid, een communistisch blaadje waar ook enige mensen uit Sappemeer hun diensten aan bewezen, door ze te verspreiden.

Het Noorderlicht beperkte zich niet alleen tot het uitgeven van een krantje, maar publiceerde ook manifesten met antifascistische teksten.

Eén manifest betrof de februari-staking (1941) in Amsterdam.

Eén manifest belandde op het Scholtenshuis (Groningen) bij de S.D.

In maart van dat jaar werden over de hele provincie Groningen een kleine 60 communisten gearresteerd waaronder ook Popko Biel.

Popko Biel was geboren op 23-10-1891 en woonde aan de Wilhelmina straat 31 te Sappemeer. Hij was enige jaren raadslid geweest in de gemeente Sappemeer.

Biel werd naar Buchenwald gestuurd waar hij op 20 april 1942 overleed.

Mattheus Mulder, geboren 17-6-1909 en wonende aan de Noordbroeksterstraat (Rolpaal).

Hij behoorde ook tot de gearresteerden, evenals zijn vrouw. Mevrouw Mulder werd gevangen gezet in Scheveningen, maar op 26 maart 1942 was ze weer thuis. Haar man Mattheus werd evenals Biel naar Buchenwald gestuurd waar hij op 26 juni 1942 is overleden.

Arme zielen; ze bedoelden het goed, maar hun communistisch tintje was al voldoende om ze te doden.

Gelukkig nam de Raad van Sappemeer op 31 januari 1947 het besluit om in het nieuwe Margtiemark een straat te vernoemen naar Popko Biel en naar Mattheus Mulder,

Popko Biel.

Mattheus Mulder

Frauduleuze slachtingen in- en om Hoogezand

Begin 1941 stonden diverse slagers uit Hoogezand, Foxham, Foxhol, Westerbroek en Sappemeer terecht voor de Economische Rechter in Groningen.

De straffen waren van 4 maanden tot 2 weken gevangenis.

Veel particulieren, die vlees hadden gekocht werden tot geldboetes van maximaal 60 gulden veroordeeld.

Het betrof dus niet alleen frauduleus slachten, maar ook zwarte handel. Beide was ten strengste verboden. Slagers en particulieren, die het vlees voor veel te hoge prijzen hadden verkocht, kregen aan het einde van de zitting van de Officier van Justitie te horen dat het uit was met de lage straffen en er zeker geen geldboetes meer zouden worden opgelegd in de toekomst.

Die “toekomst” was dichtbij. Op 9 juni 1941 werden door de gemeenteveldwachter “Nassi” Bouma een aantal mensen gearresteerd uit onze omgeving, verdacht van frauduleus slachten en zwarte handel in vlees van runderen en schapen.

De gearresteerden waren Cornelus Nieboer uit Foxhol, Harm Grimme uit Foxham en 5 joodse mannen. Ze werden berecht en naar concentratiekampen gestuurd, waar ze allen omkwamen.

Het zou kunnen, dat de straf extra zwaar was omdat er joden bij betrokken waren.

Klaas Nieboer, de zoon van de hiervoor genoemde Cornelus Nieboer, was 15 jaar toen zijn vader naar het concentratiekamp werd weggevoerd.

Op 10 april 1942 kreeg de familie bericht dat Cornelus Nieboer was overleden.

We kunnen ons enigszins voorstellen wat zo iets doet met een jongen van zijn leeftijd. Klaas bezocht de M.U.L.O. in Hoogezand. Toen op die school, in het Westerpark, één der leraren werd uitgescholden voor vuile N.S.B.’er, moesten enige jongens bij de directeur Boer komen. Hij zal ze ongetwijfeld gewezen hebben op het “verkeerde” en gevaarlijke van die beledigingen. Hij vroeg de jongens naar de betrokken leraar te gaan om hun excuus aan te bieden.

Klaas weigerde: “Ik heb niet gescholden, dus vraag ik geen excuus.” Gevolg was, dat Klaas niet naar school ging. Dit spijbelen kon hij niet lang volhouden. Zijn moeder probeerde alles, niets hielp. Klaas wilde niet meer naar school. Hij ging werken bij Scholtensfabriek. Niet lang hierna kwam echter het bericht dat hij in de “arbeidsdienst” moest. Klaas was 18 jaar en leerling van de Handelsavondschool. Hij wilde niet in de “arbeidsdienst” en ging met hulp van de heer Siems, directeur van de Handelsavondschool, onderduiken in Sappemeer.

Cornelis Nieboer.

Klaas Nieboer.

Toen Klaas later op een ander schuiladres zat, kwam hij in aanraking met de illegaliteit van Noord-Drenthe.

Ondanks zijn jonge leeftijd deed hij mee aan gewapende overvallen.

Een overval op de B.P.H. in Noordsleen op 15 mei 1944, waarbij het de bedoeling was "Ausweise" te bemachtigen, mislukte. Er volgde een vuurgevecht met de landwacht. Klaas werd aangeschoten, maar kon nog met de anderen de bossen in vluchten, waar zijn vrienden hem tijdelijk verborgen konden houden.

Korte tijd later werd er driftig naar de knokploegen gezocht, daarbij geholpen door de opperwachtmeester van de Koninklijke Marechaussee, Jan Dijkstra, die als we het verhaal in de Provinciale Drentsche en Asser Courant geloven, toevallig tegen een heidebosje schopte, waaronder Klaas verstopt zat.

Was hij blijven liggen, aldus de man, dan zou er niets gebeurd zijn. Klaas werd in gewonde toestand meegenomen naar de gevangenis in Assen en al op 26 mei 1944 overgebracht naar het strafkamp Vught. Op 22 augustus werd hij gefusilleerd, samen met vele anderen. De geallieerden naderden en de Duitsers waren blijkbaar aan het uitwissen van de sporen van de daar begane gruweldaden.

Op de plaats van de executies staat een groot monument met o.a. zijn naam: Klaas Nieboer-Foxhol.

Hij was toen 19 jaar en 8 dagen.

Twee keer ontving mevrouw Nieboer een condoleance van Koningin Wilhelmina.

De gemeenteraad van Hoogezand besloot een straat naar Klaas te vernoemen.

De K. Nieboerweg in Foxhol.

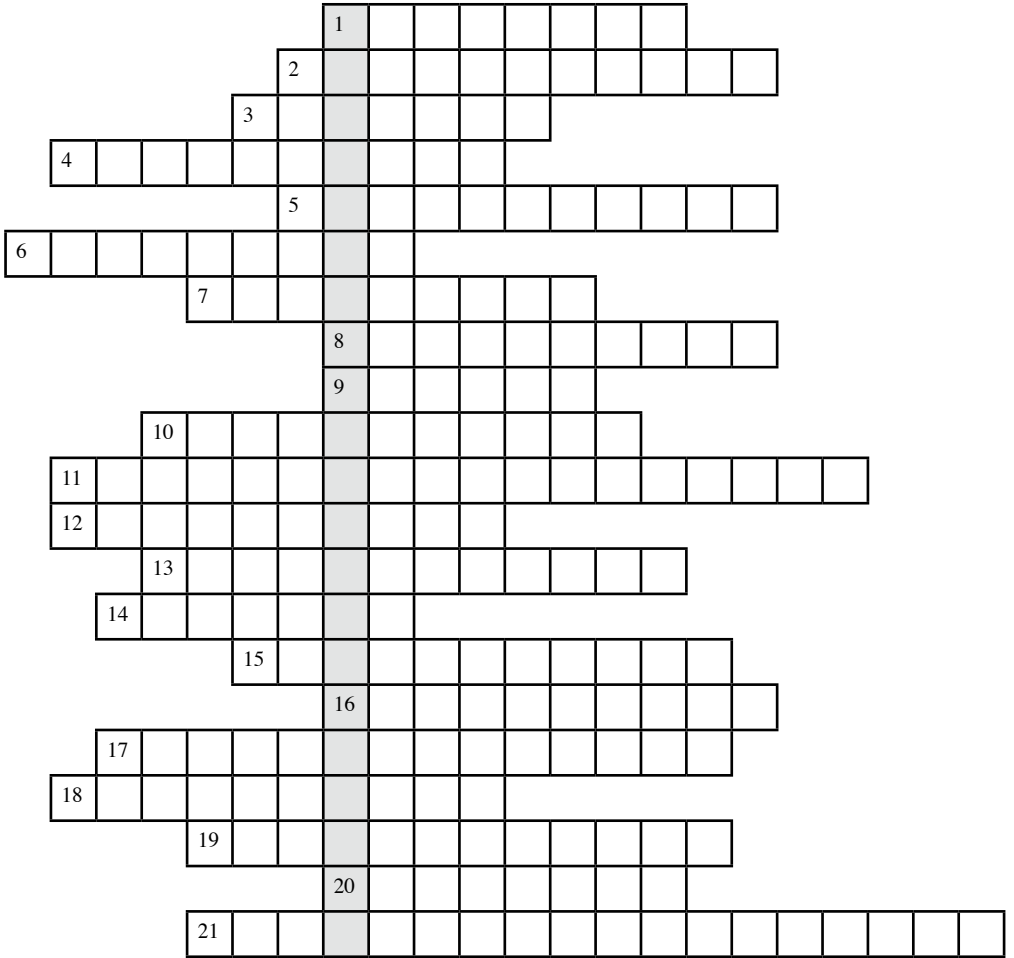

Terug van weggeweest: De Puzzel!

Okkie Smit

Op veler verzoek is de puzzel terug in Pluustergoud. In het verleden stond er incidenteel wel eens een puzzel in Pluustergoud. En kennelijk hebben veel lezers deze rubriek weten te waarderen. Of het kwam doordat daarmee een aardige prijs was te winnen is ons niet bekend in ieder geval kwamen er per keer veel inzendingen binnen. Mede omdat de redactie van veel leden het verzoek kreeg om de puzzel weer op te nemen in Pluustergoud, wordt een traditie met ingang van dit nummer in ere hersteld. Echter het is de bedoeling om de puzzel als vaste rubriek te laten terugkeren en niet slechts incidenteel op te nemen... Mevrouw Janet van Weeren heeft op ons verzoek een puzzel gemaakt op basis van de lokale geschiedenis. En daar weet naar onze inschatting vrijwel elk lid van de Historische Vereniging redelijk veel van. Dus beproef uw geluk en toets uw kennis. Indien u er in slaagt de puzzel goed in te vullen, maakt u kans op een boekenbon van 15 euro! U kunt uw oplossingen sturen naar het secretariaat. De goede oplossingen vindt u in de volgende Pluustergoud. Veel succes!

1. Dit water was van oorsprong bedoeld t.b.v. de ontginning van het veen tussen Kalkwijk en Kropswolde
2. Dorpshuis in Westerbroek
3. Streek die werd gegraven in de 17^e eeuw door de Friesche Compagnie
4. Achthoekige kerk gebouwd in 1653 door Coenraet Roelofs
5. Vroeger namen vele mensen hier 's zomers een frisse duik
6. Tegenwoordig bekend als "Noordbroeksterstraat"
7. Van wie is de uitspraak "Het Winschoterdiep had open moeten blijven"
8. Voormalige brugwachtster in Kiel Windeweer
9. Aardappelmeelfabriek in Foxhol
10. Oude naam van Sappemeer
11. Wat werd door John Welch Loge aangekocht in 1966?
12. Hoe werd vroeger een "snikke" ook wel genoemd?
13. Pand dat vroeger aan het Winschoterdiep lag naast een bekende brug
14. In vroeger tijd een markant figuur in Sappemeer
15. Hoe heet het gebouw dat op de hoek van de Ruiterse Pijp was gevestigd?
16. Gebouw met een rijke familietraditie; de vierde generatie zwaait er inmiddels de scepter
17. Historisch juweel dat in de Jugendstilstyle werd gebouwd?
18. Na de tweede wereldoorlog werd deze Hoogezandster docent aan de Academie Minerva waar hij o.a. de vakken etsen, batikken en lithograferen doceerde
19. Deze bekende Sappemeerse stond zo'n kwart eeuw lang aan het hoofd van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht
20. Wordt in één adem genoemd met de figuur uit nr. 14
21. Al sinds de zeventiende eeuw werden er op deze plek schepen gebouwd en gerepareerd

Veelzijdig, flexibel & compleet!

Grafische dienstverlening
DTP (desktop publishing) • Drukkerij • Afwerking

Detacheringen
Goedkope deskundige werkkrachten

Strijk- en kledingherstelservice
Wassen • Strijken • Kledingherstel

Allround Productieservice
Inpakken • Herstelwerkzaamheden
Samenstellen actieverpakkingen

Garst 6, 9673 AE Winschoten • tel.: 0597-453600 • fax: 0597-453653
e-mail: drukkerij-detacheringen@synergon-ws.nl
internet: www.synergon-ws.nl/D&D

RIETVELDT ADVOCATEN

**JURIDISCHE DIENSTVERLENING
VOOR PARTICULIER EN BEDRIJF ONMISBAAR**

Hoofdstraat 155, 9601 ED Hoogezand
Postbus 288, 9600 AG Hoogezand
Tel. (0598)390890, Fax. (0598)390853, Email m.m.rietveldt@hccnet.nl